

ב"ה

פרשת בהר

"כי לי הארץ"

ויקרא כה, כג.

גרים ותושבים – סתירה מינייה וביה

על הפסוק¹ והארץ לא תמכר לצמיתות כי לי הארץ כי גרים ותושבים אתם עמדי" - מפרש רש"י: "והארץ לא תמכר - ליתן לאו על חזרת שדות לבעלים ביובל, שלא יהא הלוקח כובשה, לצמיתות - לפסיקה, למכירה פסיקה עולמית, כי לי הארץ - אל תרע עינך בה שאינה שלך".

אמנם, עדיין דרוש ביאור בהמשך וסיום הפסוק - "כי גרים ותושבים אתם עמדי" - שלא ביארו רש"י:

(א) הלשון "**כי** (גרים ותושבים אתם עמדי)" הוא נתינת **טעם**, ולכאורה, מכיון שכבר נאמר הטעם "כי לי הארץ", מהו הצורך ב**טעם נוסף** - "כי גרים ותושבים אתם עמדי"!?!

(ב) בנוגע לתוכן הטעם ד"כי גרים ותושבים אתם עמדי" - אינו מובן: (1) "גרים ותושבים" - הרי זו סתירה מינייה וביה, שכן, אם הם "גרים" – אינם "תושבים", ואם הם "תושבים" - אינם "גרים"!? (2) בשלמא "כי **גרים** אתם" - מהוה טעם והסבר לכך שאין להם בעלות למכור את השדות לצמיתות, מכיון שאינם אלא "גרים" בארץ; אבל "**תושבים** אתם" - כיצד מהוה הדבר טעם והסבר לכך שאינם יכולים למכור את הארץ לצמיתות, אדרבה: הרי זה טעם לסתור, שכן, "תושבים" - יש להם בעלות גמורה!?

¹ בהר כה, כג.

שאלה הנזכרת לעיל - מתחזקת יותר כאשר הבן חמש למקרא זוכר שכבר למד בפרשת חיי-שרה² שאברהם אמר לבני חת "גר ותושב אנכי עמכם", ושם מתעכב רש"י לבאר את הסתירה שבדבר (דלכאורה, אם הוא "גר" - אינו "תושב", ואם הוא "תושב" - אינו "גר"), ומפרש: "אם תרצו הריני גר, ואם לאו הריני תושב ואטלנה מן הדין", ומכיון שכן, הרי: (1) מדוע לא מתעכב רש"י לבאר סתירה זו גם בפרשתנו?! (2) "הריני תושב ואטלנה מן הדין" - הוא טעם לסתור, שכן, התואר "תושב" מדגיש את הבעלות על הדבר!

...והביאור בזה:

כאשר לומדים בפסוק "והארץ לא תמכר לצמיתות כי לי הארץ" - נשאלת שאלה פשוטה: מהו הטעם ד"כי לי הארץ" שבגלל זה אין למוכרה לצמיתות - האם מכירת הארץ לצמיתות היא בסתירה לעובדה ש"כי לי הארץ"? למאי נפקא מינה אם ראובן (הלוקח) ימשיך להחזיק בשדה לאחריו היובל או שיחזירנה לשמעון (המוכר) - ביחס לבעלותו של הקב"ה על הארץ?!

ועל זה מפרש רש"י: "אל תרע עינך בה שאינה שלך", כלומר, התיבות "כי לי הארץ" אינם נתינת טעם על האיסור דמכירת הארץ לצמיתות, כי אם דברי תנחומין לפייס את דעתו של הלוקח, שלא תרע עינו על שצריך להחזיר את השדה למוכר, מכיון שאינה שלו - "כי לי הארץ", של הקב"ה.

אמנם, עדיין יש מקום לשאלה:

מה הפירוש "שאינה שלך" - הרי הקב"ה נתן את הארץ לבני ישראל, כפי שכבר נאמר לאברהם אבינו בברית בין הבתרים "לזרעך נתתי את הארץ הזאת"³, "אמירתו של הקב"ה כאילו היא עשויה"⁴, ובפרט לאחר שביני ישראל קיימו את המצוות שבזכותן נכנסו לארץ, כפי שמפרש רש"י בהמשך הפרשה⁵: "לתת לכם את ארץ כנען - בשכר שתקבלו מצוותי", וכן פירש לפני זה⁶: "אם תקיימוהו במדבר תזכו ליכנס לארץ ותקיימוהו שם", ובמילא, שייכת הארץ לאלו שזכו לקבלה; ומכיון שמקבל הארץ מכרה לפלוני על פי דיני הקנינים **שבתורה** - שייכת היא ללוקח על פי דיני התורה, ואם כן, מהו הפירוש "שאינה שלך"?!
ועל זה ממשיך בכתוב טעם נוסף - "כי גרים ותושבים אתם עמדי":

² כג, ד.

³ לך לך טו, יח.

⁴ פרש"י עה"פ.

⁵ כה, לח.

⁶ בא יג, יא.

"גרים" - הן בזמן הבטחת הקב"ה "לזרעך נתתי את הארץ הזאת", לפני שניתנה בפועל, והן בזמן היות בני ישראל "בהר סיני" - בעת שנאמרה פרשה זו - לפני שנכנסו לארץ.

"ותושבים" - אפילו לאחרי שנכנסו לארץ ונעשו תושבים - "אתם עמדי", כלומר, בעלותכם על הארץ אינה בעלות בלעדית, שלכם בלבד, אלא "אתם עמדי", יחד עם הקב"ה, ובמילא, אינכם יכולים למכור את הארץ שלא על פי רצוני (של הקב"ה), שצויתי "והארץ לא תמכר לצמיתות".

ועל פי זה, פירוש הפסוק מובן בפשטות, עד שרש"י אינו צריך לפרש מאומה.

וכמו כן לא צריך רש"י להביא את המשך דברי התורה כהנים "וכן הוא אומר כי גרים אנחנו לפניך ותושבים ככל אבותינו, וכן דוד אומר כי גר אנכי עמך תושב ככל אבותי" - כי: נוסף לכך שבכתוב דילן לא נזכר מאומה על דבר "אבותינו", אין זה פשוטו של מקרא כאן, שכן, המדובר הוא אודות "תושבים" שיש להם בעלות על הארץ, אלא שזהו באופן ד"תושבים אתם עמדי", כנזכר לעיל.

ויש להאריך בזה, ותן לחכם ויחכם עוד.

קטע משיחת ש"פ בהו"ב, מבה"ח סיון, רשימת השומעים בלתי מוגה.

תו"מ ה'תשמ"ה ח"ג ע' 2066.